

сказано, що фундатор заповідника - Заслужений працівник культури УРСР, член президії правління республіканського товариства охорони пам'яток культури та архітектури, член редколегії журналу "Соціалістична культура". Він - один із засновників українського фольклорно-етнографічного центру "Рідна хата", створеного у 1990 р., головним завданням якого є врятування, відродження та впровадження народних традицій.

Нині М.І.Сікорський напружено працює над відбудовою у Переяславі-Хмельницькому видатної пам'ятки XII ст. - Боскресінської церкви.

Михайло Іванович - винятково скромна людина. Довгий час жив прямо у музеї, не вимагаючи собі квартири. Грошову винагороду за Державну премію віддав в Український фонд культури. Навіть пожертвував рацоцами сімейного життя /так ніколи і не одружившись/ задля справи відродження української духовності. На таких Фанатах духу і тримається наша священна земля. Це - сіль землі нашої, світлі очі Коаси нашого народу-співця, народу-трударя.

Поекрасні слова виголосив про Майстра музеїв Переяславщини Іван Драч: "Він уособлює в собі безкінечний ряд поколінь, який з глибини століть несе мистецтво України нам, людям кінця другого тисячоліття, і всім еством прагне, щоб цей ряд не переривався". Виступаючи на представницькій всесоюзній нараді у Львові, Іван Драч підкреслив: "Доля цієї людини воістину унікальна. Ось справжній позитивний герой наших днів, особа з майбутнього. Він зберігає духовний хліб наш, і ми, письменники, у великому боргу перед ним".

ІГОР ГЕРЕТА

/ Тернопільський краєзнавчий музей /

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК і ТЕРНОПІЛЬЩИНА

Володимир Гнатюк пов'язаний з Тернопільщиною не тільки своїм

народженням. І вабила вона його не тільки тому, що це його рідний край. Його кликала сюди ще й багатою народна творчість цієї землі, яка, до того ж, породила багатьох діячів культури, які Гнатюка дуже цікавили.

Народився Гнатюк у Велесневі теперішнього Монастириського району в родині небагатого, але начитаного селянина, двері оселі завжди були відчинені для всіх. Від гостей та родини, а особливо від діда Гілька та баби Марії малий Володко перейняв багато перлин народної творчості. У Велесневі закінчив початкову двокласову школу, а потім Василіанському греко-католицькому монастирі у Бучаці - "нормальну" народну школу. У 1885-1889 рр. вчився у Бучацькій нижчій гімназії і, як згадувала його племінниця Ольга Христевич /автор цих рядків записав від неї короткі спогади/, одночасно був репетитором такого ж гімназиста, як він сам, - сина багатих батьків.

Вже тоді почав збирати народні пісні, цікавився краєзнавством. У 1888 р. він вперше опублікував в бережанській газеті "Посланник" кілька своїх заміток, а через рік - статтю про с. Рукошиш. У 1889 р. збірка пісень допитливого гімназиста складалась із 500 пісень із Велеснева та Бучача, 7 пісень надрукував він у часописі "Новий галичанин" /1890 р./, а решта пропала, бо незабаром він перестав виходити.

Багато пісень записав Володимир у с. Григорів теперішнього Бучацького району, де кілька років проживала його родина: батько був дяком у Григорівській церкві. Записував від селян, але чимало пісень записав від своєї матері, а легенд та анекdotів - від братів Гілярка та Філька, сестри Гані. Від батька записав цікаву оповідь про ткацтво. Згодом Гнатюки переселилися до сусіднього з Велесневом села Пужники, яке тепер не існує.

Пужники, а також Коропець належали до найважливіших пунктів

збирацької діяльності Гнатюка в Галичині. У 1895 р. Гнатюк разом із дружиною записував легенди, пісні, коломийки, казки, загадки від О.Прохвата, П.Якимів, О.Розовського. Він умів знайти справді феноменальних оповідачів. Таким був, приміром, Тимко Гринишин із Пужників /1897 р./.

Матеріали з Пужників молодий вчений публікує в 1895 та 1897 роках у журналі "Люд". У 1899 р. в "Матеріалах з української етнології" /вип. І/ друкує оповідання "Кушнірство в Галичині". Чимало прислів'їв та приказок, записаних Гнатюком у Пужниках, опублікував І.Франко у своїх "Галицько-руських народних приповідках" /1901/. Досконалою є вже перша велика праця В.Гнатюка "Лірники. Лірницькі пісні, молитви і т.і. про лірників повіту Бучацького" /1896/, в якій подано повний репертуар лірника І.Златарського з с.Жизномир, що має величезне значення для науки.

Треба зауважити, що погляди вченого на фольклор, його національна самосвідомість формувались у значній мірі під впливом творчості славнозвісної "Руської трійці" - Маркіяна Шашкевича, Я.Головацького, І.Вагилевича, діяльність яких тісно пов'язана з Тернопільчиною.

15.XI.1894 р. Гнатюк одружився з Оленою Майковською, а через місяць вже вчився у Львівському університеті на класичній філології. Його ж дружина згодом переселилася до тестя в Пужнику, де 29 лютого 1896 року народила дочку Ірину. Навесні ж 1897 р. вона переїхала до сестри Гнатюка Гани у Великий Ходачків, що під Тернополем, де жила до березня 1898 року. Сюди Гнатюк посылав свої сповнені ніжності й турботливості листи.

Великий Ходачків став одним із чільних осередків збирацької праці Гнатюка. Тут він зібрав народну творчість на 50 друкованих аркушів. О.Христевич згадувала, що Гнатюк посылав свої видання мешканцям Великого Хода: сіва Василеві Заліському та Василеві Поха-

люкові. Від 1905 року священиком у цьому селі був визначний український письменник Тимотей Бордуляк, з яким Гнатюк був знайомий. Оповідання Бордуляка він помістив до альманаху "Привіт Іванові Франкові в сорокаліттє його письменницької праці. 1874-1914", який вийшов у 1916 р.

Володимир Гнатюк часто бував у Христевичів в с. Яблунові теперішнього Гусятинського району, де пані Ольга була вчителькою. Сюди посылав він кожну свою працю. До енкаведистських арештів і масових вивезень 1947 року ці книги зберігалися в повному порядку. Гнатюк дбав про навчання братів Ольги, поставав їх підручниками.

Кілька разів гостював Гнатюк у Тернополі у свого швагра професора української гімназії Івана Боднаря. Дружина Боднаря Текля була нерідкою сестрою Олени Майковської-Гнатюк. Мешкав Боднар у будинку № 5 по вулиці Станіслава /тепер Гнатюка/, на якому нещодавно встановлено меморіальну таблицю.

В архіві Тернопільського краєзнавчого музею зберігається лист Гнатюка до невідомого нам в Тернополі, який працював в Народній бібліотеці і був знайомий з ученим. Йому, як видно із листа, М. Павлик та І. Франко передавали книжки через тернопільського адвоката, відомого громадського діяча Северина Даниловича.

За свідченням О. Христевич, у Копиличах мешкав адвокат Радзивіл, котрий перебував з Гнатюком у приятельських взаєминах. Давав фольклоритові деякі матеріали, щедили один до одного.

Листи В. Гнатюка до відомого українського мовознавця Івана Панькевича, написані в Тернополі, свідчать про те, що в останні роки життя він приїжджав до Тернополя.

В ряді статей, рецензій, заміток Гнатюк торкається Тернопільщини, діячів культури і науки - тернопільців.

Гнатюк двічі публікував замітки про Тернопільську українську

гімназію /1898, 1902 рр./, а також кореспонденцію про бібліотеку Василіанського греко-католицького монастиря у Бучачі. Він анотував у ЗНТШ книгу Я.Байгера про повіт Теребовлянський /1900/ та рецензував публікацію народних оповідань із Сокальського та Бучацького повітів А.Сев'янського /1907/.

До підготовки 25-річчя письменницької діяльності І.Франка приєднав Велику українську співачку, уродженку с.Білявинці С.Крушельницьку, а до ювілейного збірника залишив твори селянського поета з Купчинців П.Думку. До речі з Гнатюком і Франком співпрацював як коректор уродженець сусіднього села Денисів Г.Головка.

У ЛНВ Гнатюк друкував замітку про ректора Празького університету видатного українського біохіміка, академіка АН УРСР І.Горбачевського, який народився в с.Зарубинці, що на Збаражчині /1902/. Визначні українські художники Ю.Панкевич /народився в с.Устя-Зелене/ та О.Кульчицька /народилася в Бережанах/ ілюстрували видання Гнатюка. Перший - "Баронський син в Америці" /1922/, друга - . "Народні байки для дітей" /1925/.

Про першу наукову експедицію на Закарпаття з своїм другом О.Роздольським /уродженець с. Добриводи/ Гнатюк пише у "Радикалі" /1895 р./. Він поміщає вступну статтю до "Гаївок", мелодію до яких записав О.Роздольський /МУЕ, XII, 1909/. Пише рецензії на наукові праці своїх земляків історика О.Барвінського із с.Шляхтинці /1898/, польського славіста із Тернополя О.Бржнєра, історика М.Кордуби з Острова /1905/, письменника й літературознавця Б.Лепкого з Кропульця /1903, а в 1906 р. - на книгу оповідань "Кара"/. Перша опублікована в ЗНТШ, інші - у ЛНВ. Він також публікує у "Хроніці НТШ" /1918/ біо-бібліографічну довідку про Бржнєра та включає його розвідку до ювілейного франківського збірника /1916/. У ЛНВ друкує замітки про доповіді Б.Лепкого /1903/ та українського правознавця, академіка АН УРСР С.Дністрянського, який народився

в Тернополі /1898/, пише рецензію на оповідання О.Маковея, який півжиття прожив у Заліщиках /1905/.

Гнатюк упорядкував та написав вступну статтю до видання "Лука Гарматій і його спомини про М.Коцбінського" /1925/. Гарматій – приятель академіка, фольклорист, що народився у Лучці біля Микулинців. Про їх співпрацю надрукувала спогади дочка Гарматія А.Цегельська /НТЕ, 1971, № 2/. У ЗНТШ Гнатюк прорецензував фольклорні записи польського дослідника Б.Здзярського на Теребовлянщині, у ЛНВ ЗІ905/ – збірник пісень композитора Д.Січинського /родом із Клювинців Гусятинського р-ну/, переклади творів Л.Толстого, письменника й етнографа В.Герасимовича, який жив і помер у Терпилівці. Гнатюк подав анотацію на "Словар чужих слів" З.Кузелі та М.Чайковського із Бережан /у ЗНТШ, 1910/, опублікував у "Хроніці НТШ" /вип.І, ч.57, 1914/ біо-бібліографічну довідку про останнього. У "Хроніці" /вип.І-3, ч.60, 1918/ помістив біо-бібліографічну довідку про останнього психолога, члена ПАН С.Балея, який народився у Великих Бірках.

У "Видавничій спілці" Гнатюк видає оповідання Б.Лепкого /1899, 1905/, оповідання Д.Лукіяновича /родом з Городниці, що на Гусятинщині/, та його повість "Від кривди" 1902,1904/, твори А.Чайковського, який протягом 20 років жив у Бережанах /1904/; співаник О.Нижанківського /також довго жив у Бережанах, 1907/; наукові розвідки письменника і публіциста В.Барвінського із Шляхтинців, письменника та історика В.Будзинського із Баворова, що під Тернополем /обидві – 1901/.

Володимирові Гнатюкові довелося бути автором кількох некрологів: знаменитого лікаря-окуліста М.Борисиковича, який народився у Білобожниці /ЛНВ, УІІ, кн. IO, 1899/, видатного фізика й електромеханіка І.Пулля з Гримайлова /"Хроніка НТШ", вип.І-3, ч. 60, 1918/, письменника, батька Б.Лепкого отця С.Лепкого із

Жукова /ЛНВ, ІУ, кн. 7, 1901/, визначного філолога, природознавця і письменника з Більче-Золотого І.Верхратського. Гнатюк також видав унікальні праці Пулюя "Непропаща сила" /1900/ та "Нові і перемінні звізди" /1901/.

Матеріали з Тернопільщини В.Гнатюк включив до своїх капітальних фольклорних збірників: "Галицько-руські анекdotи" /ЕЗ, VI, 1899/, "Галицько-руські народні легенди" в 2 т. /ЕЗ, XIII, 1902/, "Коломийки" /ЕЗ, XVII, 1905; XVIII, 1906; XIX, 1907/, "Колядки і щедрівки" /ЕЗ, XXXV, XXXVI, 1914/, "Українські народні байки" /ЕЗ, XXXVII, XXXVIII, 1916/ та інших. Їх використовували і в сучасних академічних фольклорних виданнях.

ПЕТРО БАБ"ЯК

/ Львівська наукова бібліотека
ім. В.Стефаника АН УРСР /

ГНАТЮКІАНА У ЛЬВІВСЬКИХ АРХІВАХ І БІБЛІОТЕКАХ

Велика й різноманітна архівна спадщина Володимира Гнатюка зберігається в Центральному Державному історичному архіві УРСР у Львові, Львівському обласному державному архіві, відділах рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника АН УРСР та Центральної наукової бібліотеки АН УРСР у Києві, в інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського АН УРСР, Інституті археології АН УРСР, Етнографічно-меморіальному музеї Володимира Гнатюка у Велесневі та інших архівах України, а також у приватних осіб. Протягом багатьох років різними шляхами потрапили сюди ці архівні матеріали.

У 1963 році родич /швагер/ Володимира Гнатюка Іван Боднар передав до Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника АН УРСР частину архівної спадщини вченого /800 од.збереження/, більшість